

PSST... MATURA

PYTANIE JAWNE 69 · MATURA USTNA 2027–2028

ROK 1984 · KONTEKST: JĘZYK PROPAGANDY POLITYCZNEJ PRL

BEZ SŁÓW NIE ZAPROTESTUJESZ

Pytanie jawne 69: „Nowomowa jako sposób na ograniczenie wolności człowieka. Omów zagadnienie na podstawie utworu Rok 1984 George’a Orwella. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst”. Proponowany kontekst: język propagandy politycznej PRL.

TEŻA W JEDNYM ZDANIU

Władza ogranicza wolność, kiedy narzuca jedyny dopuszczalny sposób mówienia, zawęża pojęcia i utrudnia ludziom opisanie doświadczeń sprzecznych z jej wersją świata.

GOTOWE ZDANIA NA EGZAMIN

NA POCZĄTEK

Nowomowa w „Roku 1984” ogranicza wolność, bo zawęża słownik i utrudnia ludziom nazwanie doświadczeń sprzecznych z wersją władzy.

NA ZAKOŃCZENIE, PO KONTEKŚCIE

Orwell i nowomowa PRL przypominają, że kto kontroluje słowa, ten utrudnia wspólny sprzeciw.

SCHEMAT ODPOWIEDZI

Trzy poziomy. Projekt Syme'a — redukcja słownika. Język połączony z fałszowaniem rzeczywistości. Skutek dla Winstona, który ma rację, ale nie może jej swobodnie wypowiedzieć. Kontekst: PRL, z zaznaczeniem różnicy między fikcją a historią. Wniosek: język nie zastąpi wolności politycznej, ale jest jednym z jej warunków. Kto zawłaszcza znaczenia, ten ogranicza samodzielne myślenie i wspólny sprzeciw.

Chcesz mieć to pytanie z głowy? W książce „Psst... matura” masz wszystkie 76 pytań: tezę, gotowe zdania, plan, pułapki i trening — a w tomie 2 wzorcowe wypowiedzi. Zajrzyj: niekazmuliczyc.pl/psst/

SPRAWDŹ SIĘ

Odpowiedz najpierw sam(a) — kierunek odpowiedzi zakryj kartką.

1. Teza — Dlaczego kontrola języka może ograniczać wolność, nawet zanim zakaże się konkretnej wypowiedzi?

KIERUNEK ODPOWIEDZI Władza może zawężać pojęcia i narzucać znaczenia. Wtedy trudniej precyzyjnie nazwać krzywdę, porównać doświadczenia i zorganizować wspólny sprzeciw.

2. Projekt Syme’a — Co znika z tworzonego przez Partię słownika? Po co usuwać synonimy, przeciwieństwa i znaczenia uboczne?

KIERUNEK ODPOWIEDZI Syme opisuje usuwanie słów i zawężanie ich sensu. Celem jest zmniejszenie możliwości formułowania myśli sprzecznych z ideologią Partii. To projekt rozwijany w czasie akcji powieści, nie w pełni osiągnięty stan.

3. Język i rzeczywistość — Jak nowomowa łączy się z pracą Winstona w Ministerstwie Prawdy?

KIERUNEK ODPOWIEDZI Winston zmienia zapisy przeszłości, a Partia narzuca język opisu teraźniejszości. Fałszowanie dokumentów i zmiana znaczeń słów razem utrudniają sprawdzenie oficjalnych twierdzeń.

4. Kontekst PRL — Podaj dwie cechy propagandowego języka PRL. Czym różni się od fikcyjnego projektu Oceanii?

KIERUNEK ODPOWIEDZI Oficjalne formuły, ideologiczne etykiety, podziały „swoi–wrogowie” i ton sukcesu służyły narzucaniu interpretacji faktów. PRL to realny kontekst historyczny, a nowomowa Orwella jest zaprojektowanym językiem fikcyjnego państwa.

5. Pytanie komisji — Dlaczego Partia chce mniej słów, a nie więcej?

KIERUNEK ODPOWIEDZI Bo im mniej słów, tym mniej odcieni myśli. Bez słowa „wolność” trudno ją sobie wyobrazić.

6. Pytanie komisji — Czy dziś też zmienia się znaczenie słów dla celów politycznych?

KIERUNEK ODPOWIEDZI Tak: eufemizmy, etykiety, hasła. Możesz podać przykład z mediów lub reklamy.